

48. ks. Rafiński Grzegorz 83 081 Łęgowo, ul. Tczewska 36
49. ks. Rakocy Waldemar CM 31 058 Kraków, ul. Stradomska 4
50. ks. Roskowski Zbigniew 17 312 Drohiczyn, ul. Kościelna 10
51. ks. Rubinkiewicz Ryszard SDB 20 129 Lublin, ul. Kalinowszczyzna 2
52. ks. Rumianek Ryszard 01 185 Warszawa, ul. Dewajtis 3
53. bp Samsel Edward 19 300 Ełk, ul. Kościuszki 16
54. ks. Skoczylas Henryk CSMA 30 074 Kraków, ul. Kazimierza Wielkiego 95a
55. bp Skucha Piotr 41 205 Sosnowiec, ul. Orla 19
56. ks. Stachowiak Lech 90 413 Łódź, ul. Skorupki 1a
57. ks. Tronina Antoni 42 200 Częstochowa, ul. św. Barbary 41
58. ks. Warzecha Julian SAC 05 850 Ożarów Mazowiecki — Ołtarzew, ul. Kilińskiego 20
59. ks. Witaszek Gabriel CSsR 20 039 Lublin, ul. ks. Radziszewskiego 7
60. ks. Witczyk Henryk 25 013 Kielce, ul. Jana Pawła II 4
61. ks. Wittlieb Marian Jan 70 136 Szczecin, ul. 9 Maja 24/13
62. ks. Wodecki Bernard SVD 14 520 Pieniężno, Kolonia 19
63. Wojciechowski Michał 02 956 Warszawa, ul. Królewicza Jakuba 13/2
64. ks. Załęski Jan 04 175 Warszawa, ul. Ostrobramska 72
65. Zdun Paweł 00 672 Warszawa, ul. Piękną 44/6c
66. Ziółkowski Zenon 01 493 Warszawa, ul. Szareckiego 6/39

Ks. Jan Janicki

XXIX SPOTKANIE WYKŁADOWCÓW LITURGIKI (WARSZAWA 1993)

W dniach 14—15 września 1993 roku odbyło się spotkanie-symposium członków Sekcji Wykładowców Liturgiki przy Komisji Episkopatu Polski do Spraw Nauki w Domu Prowincjalnym Księży Salezjanów w Warszawie, przy ul. Kawęczyńskiej 53. Tematem spotkania stała się *Formacja liturgiczna kandydatów do kapłaństwa i prezbiterów*.

Pierwszy dzień obrad, po uroczystej Eucharystii i powitaniu uczestników przez przewodniczącego Sekcji Wykładowców Liturgiki ks. prof. dra hab. Jerzego Józefa Kopcia, rozpoczął referat ks. doc. dra hab. Stanisława Czerwika nt. *Formacja liturgiczna w seminariach diecezjalnych według dokumentów Kościoła*.

Ks. doc. dr hab. Stanisław Czerwik przedstawił podstawy doktrynalne formacji liturgicznej zawarte w dotychczasowym nauczaniu Kościoła, wskazując przede wszystkim na naukę Soboru Watykańskiego II o naturze liturgii i jej miejscu w Kościele. Podkreślił uczestnictwo prezbiterów w potrójnym posłannictwie Chrystusa: proroka, kapłana i króla, przypominając, że dla wypełnienia tej misji trzeba zapewnić kandydatom do kapłaństwa odpowiednią formację liturgiczną. Istotne znaczenie mają zasady życia liturgicznego w seminarium; nauczanie Kościoła przestrzega przed pojowaniem liturgii tylko pragmatycznie, gdyż liturgia stanowi szczyt i źródło całego życia chrześcijańskiego. Wykładowcy liturgiki winni wtajemniczyć alumnów w takie rzeczywistości jak: historia zbawienia, misterium paschalne, tajemnica Kościoła, obecność Chrystusa w swoim Kościele, słuchanie Słowa Bożego, oczekiwanie na Paruzję. Należy rozwijać umiłowanie Pisma świętego jako źródła liturgii (por. KL 24) i wtajemniczać w gesty, postawy i całą dziedzinę znaków litur-

gicznych. Do ważnych zadań wychowawczych trzeba zaliczyć rozwijanie poczucia wspólnoty i Kościoła hierarchicznie zorganizowanego; otwieranie seminarzystów na więź z diecezją („dioecesanitas” — cnota poczucia „diecezjalności”) i z Kościołem powszechnym. Ten cel pomoże osiągnąć zgromadzenie liturgiczne: pełne i czynne uczestnictwo w liturgii; przeżywanie liturgii w całej wspólnotie seminarium i w mniejszej grupie (klerycy I i II-go roku w odrębnej kaplicy jako mniej „wtajemniczeni”); wzorcowe sprawowanie liturgii. Alumni winni „odkrywać” w czasie studiów seminaryjnych rolę i znaczenie misterium Eucharystii i przekonać się, że całe życie i działalność duszpasterska ma swe źródło w Eucharystii! Właściwe miejsce musi mieć codzienne sprawowanie Liturgii Godzin (zwłaszcza Jutrznii i Nieszporów); wykładowca Pisma świętego może wydatnie pomóc w zrozumieniu psalmów. Należy ponadto podkreślić ważność obchodu misterium paschalnego Chrystusa w cyklu rocznym, tygodniowym i dziennym. Fundamentalną rolę w formacji liturgicznej kandydatów do kapłaństwa spełniają wykłady z liturgiki, które — zdaniem ks. S. Czerwika — powinny należeć do przedmiotów głównych i mieć swoje należne miejsce w całym sześcioletnim cyklu studiów seminaryjnych. Wykłady liturgiki winny mieć charakter naukowy (teoretyczny) i cel duszpasterski; zakres i metoda wykładów winny uwzględniać te ważne cele.

W dyskusji pytano, jak ma wyglądać liturgika w naszym kraju, skoro niewiele jest rektorów i jednocześnie wykładowców liturgiki, aby mieć decydujący wpływ na tę ważną dyscyplinę teologiczną w całokształcie studiów. Istnieje konieczność wprowadzenia ćwiczeń z liturgiki tam, gdzie tego się nie czyni. Należy także zostawić czas na indywidualne studium, przygotowanie pracy seminaryjnej. „Dajmy studentowi wędkę, a nie rybę!” — mówił jeden z dyskutantów. Podkreślono potrzebę takiego sprawowania liturgii, aby ludzie dostrzegli i spotkali Chrystusa; każdy kapłan jest aktorem, w dobrym sensie tego słowa; nuda i rutyna ciągle zagrożają liturgii. Należy jednak odpowiednio rozumieć tzw. „creativitas” w liturgii — odpowiadał referent. Nie chodzi o tworzenie tylko czegoś nowego. „Tworzenie” to „dynamiczne” korzystanie np. z obowiązujących tekstów, „wkładanie w to całej swej duszy”, to kwestia właściwej interpretacji, to nadanie pełnej wiary wymowie tej partyturze jaką jest Msza! tak jak to czyni dyrygent z utworem muzycznym. I nie chodzi tu o proste odtwarzanie! Kapłan „nie może uważać siebie za „właściciela”, który dowolnie dysponuje tekstem liturgicznym i całym najświętszym obrzędem jako swoją własnością i nadaje mu kształt osobisty i dowolny” (Jan Paweł II).

Kolejnym referentem była pani Katarzyna Kukułowicz wypowiadając się — jako przedstawicielka laikatu — na temat oczekowań wiernych świeckich w stosunku do kapłana jako mistagoga i liturga. Stwierdziła, że człowiek religijny jest „osobą liturgiczną”. Liturgia — sposobem nawiązywania łączności z Bogiem; ołtarz — stołem; zgromadzenie liturgiczne — spotkaniem. Rodzice są pierwszymi, którzy wprowadzają nas w misteria wiary, a tym samym w misterium liturgii, poczynając od sakramentu chrztu. Bardzo wiele w wychowaniu religijnym zależy od wiary rodziców; nie mniejsza odpowiedzialność spoczywa na kapłanie sprawującym liturgię. Odnośnie przekazu Słowa Bożego referent powiedziała, iż świeccy chcą słyszeć autentyczne Słowo Boże, a nie słowo erudyty czy gaduły, tak często nie będące żywym Słowem samego Boga. Nie powtarzajmy i nie utrwalajmy krytyk z prasy, radia i telewizji w kazaniach! Słowo Pana ma budować, budzić nadzieję! Ludzie szukają kościoła (tzn. kapłana-liturga), gdzie się głosi Słowo Boże; Niech Eucharystia będzie centralnym momentem życia parafii i niech celebransi zachowują równowagę pomiędzy obiema częściami Mszy świętej. Świeckim brakuje wyciszenia w liturgii, „odejścia na pustynię” choćby przez krótką chwilę. Ka-

plan to człowiek modlitwy, a nie „aktywista”. Niech kapłan będzie mistagogiem i liturgiem we wszystkim, co czyni. Niech w załatwianiu np. „spraw pogrzebowych” godność człowieka i chrześcijanina będzie na pierwszym miejscu! Kapłan winien być dobrym przyjacielem i towarzyszem świeckich w ich drodze życia; krytyczny, gdy potrzeba, wobec słabości nie tylko innych, ale i swoich własnych. I stawiamy wymagania świeckim takie, jakich świeccy domagają się od kapłanów.

W dyskusji podziękowano za przedstawienie wielu cennych spostrzeżeń, uwag i wskazań charakterystycznych dla postaw dzisiejszego chrześcijanina.

Ks. dr Stefan Cichy, w kolejnym wystąpieniu, przedstawił zagadnienie formacji liturgicznej kapłanów w diecezjach polskich po Soborze Watykańskim II. To zwięzłe wystąpienie było skoncentrowane wokół trzech spraw: nauczanie i realizacja postanowień Soboru Watykańskiego II w Polsce; realizacja postulatów Soboru w diecezjach; co należy i warto zrobić dla pogłębienia formacji liturgicznej kapłanów w Polsce.

Nauczanie Soboru Watykańskiego II jest na ogół dobrze znane w Polsce; podobnie ma się rzecz z nauczaniem papieskim, zwłaszcza Jana Pawła II. Biskupi polscy zapoznawali każdorazowo wiernych z nowymi księgami liturgicznymi, a co za tym idzie, również ze sposobem (i teologią) sprawowanych sakramentów. Odbywały się, i odbywają, sympozja liturgiczne (ATK — Warszawa, Krościenko z ks. F. Blachnickim w latach 1969—1979, Instytut Liturgiczny — Kraków, Wykładowcy Liturgiki — Lublin), wykłady dla duchowieństwa: KUL oraz Wrocławskie Dni Duszpasterskie — Wrocław. Ukazały się liturgiczne pozycje książkowe (także o charakterze podręczników): ks. W. Świerzawski, ks. B. Mokrzycki, ks. S. Czerwik, ks. B. Nadolski i inni. Cenną wartość stanowią artykuły o liturgii w AK, RBL, CT i innych czasopismach teologicznych. Realizacja soborowych postulatów w polskich diecezjach jest kontynuowana dla kapłanów, po zakończeniu przez nich studiów seminaryjnych, w okresie następnych 3—5 lat; organizuje się specjalne wykłady po wyjściu nowych ksiąg liturgicznych. Ukazują się artykuły na tematy liturgiczne w wydawnictwach diecezjalnych; drukuje się materiały pomocne do „pełniejszego” sprawowania liturgii; wychodzą tzw. agendy liturgiczne. Diecezje przeprowadzają egzaminy wikariuszowskie i proboszczowskie uwzględniające liturgikę. Dla pogłębienia formacji liturgicznej warto i należałoby zalecać jak najlepsze przygotowanie i wzorowe sprawowanie liturgii; pogłębione osobiste studium zagadnień liturgicznych (np. wprowadzenia teologiczno-pastoralne, instrukcje i dokumenty Stolicy Apostolskiej i Episkopatu, książki i artykuły liturgiczne). W tym celu winno się ponadto wykorzystać np. rekolekcje, dni skupienia, zjazdy. Dla polskiego duchowieństwa i świeckich ważną rolę w formacji liturgicznej spełni II Synod Plenarny, którego dokument: *Życie liturgiczne po Soborze Watykańskim II* jest rozważany i dyskutowany.

W dyskusji zwrócono uwagę na działalność diecezjalnych komisji liturgicznych, Komisji liturgicznej Synodu, Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej — i zaproponowano, aby drogi tych organizacji spotykały się w „jakimś” centrum, jak to ma miejsce we Włoszech czy we Francji (por. CNPL). Postulowano ponadto utworzenie miesięcznika liturgicznego oraz swego rodzaju „banku informacji” o artykułach liturgicznych ukazujących się we wszystkich naszych diecezjach.

Na zakończenie dyskusji wybrano temat następnego spotkania (w 1994 r. w Poznaniu): *Misterium liturgii w nowym Katechizmie w perspektywie 30-lecia Konstytucji o liturgii*. Wieczorem po kolacji, wykładowcy liturgiki zebrani w Domu Prowincjalnym Księży Salezjanów, wysłuchali konferencji księdza Inspektora na temat aktualnej działalności Zgromadzenia św. Jana Bosko, którzy, jak to stwierdził, wracają do swego cha-

ryzmatu, do szkolnictwa. W tym kierunku podejmują działania zwłaszcza mając na uwadze Wschód Europy.

Pierwszy dzień obrad zakończyło wystąpienie ks. prob. St. Hartlieba. Była to interesująca wypowiedź w ramach tzw. komunikatów „w sprawie odnowy liturgii w Polsce” i poświęcona propozycjom reformy kalendarza liturgicznego dla diecezji polskich.

Drugi dzień sympozjum, środa 15 września, rozpoczął się koncelebrą Eucharystii, której przewodniczył ks. dr hab. infułat H. Sobeczko i w czasie której homilię wygłosił ks. dr Wł. Głowa.

Po śniadaniu, o godz. 9.00 rozpoczęły się obrady (którym przewodniczył ks. dr hab. Jan Janicki) poświęcone omówieniu formacji liturgicznej do kapłaństwa w różnych zgromadzeniach zakonnych.

Ks. dr hab. A. Durak mówił o formacji liturgicznej według salezjańskich Konstytucji i „ratio studiorum”, którą charakteryzuje tzw. formacja „permanentna” i „salezjański styl celebracji”. Liturgia stanowi „narzędzie” pedagogiczne; przez liturgię można lepiej zrozumieć dogmaty Kościoła. Dlatego we wszystkich „domach” Bosko jest tzw. „katecheta”, który jest odpowiedzialny za sprawy liturgiczne. Salezjanie pozostają wierni: tekstom i duchowi reformy liturgicznej Kościoła; charakterystycznym elementem pobożności salezjańskiej oraz wierni dążeniem współczesnego człowieka. Liturgiczna formacja salezjańska do kapłaństwa jest progresywna i permanentna. Wspólnota Seminarium zjednoczona wokół Eucharystii jest domem formacyjnym stanowiącym wspólnotę modlącą się i celebrującą. Dla alumnów jest to jedno z b. żywych i dynamicznych doświadczeń wiary, pozwala „trwać w Chrystusie”. Ważne miejsce zajmuje w życiu salezjanina sakrament pokuty, którego celebracja ma zawsze charakter paschalny, osobisty i wspólnotowy. Liturgia Godzin jest sprawowana we wspólnocie codziennie; odmawia się Jutrznia i Nieszpory. Istotną rolę w formacji i życiu liturgicznym całej wspólnoty salezjańskiej odgrywa rok liturgiczny. Referent podał następnie cechy charakterystyczne salezjańskich celebracji liturgicznych: twórczość, dynamiczność i aspekt paschalny, „młodzieńczy” styl, spontaniczność i wspólnotowe, czynne uczestnictwo.

W kolejnym wystąpieniu o. mgr G. Małka mówił o formacji do kapłaństwa w zakonie OO. Kapucynów, opierając się na wskazaniach św. Franciszka z Asyżu, św. Bonawentury i bł. Dunsza Szkota, a także na uchwałach Rady Zakonu, na Konstytucjach z 1986 r. i na wskazaniach prowincjalnej Rady formacji zakonnej. OO. Kapucyni kierują się we wszystkim zaleceniami Kościoła, mając na uwadze charyzmat Zakonu wyrażony w poleceniu; „zdobycie Ducha Pańskiego i Jego świętego działania”. Chodzi o ciągłe odkrywanie tajemnicy Chrystusa, której owocem jest gorliwość apostołska, wyrażona w misjach pośród ubogich. Wskazuje się ponadto na umiowanie życia kontemplacyjnego, uczestnictwo w liturgii i formację pastoralną, ze względu na wyzwania czasu, zagrożenia i nadzieje.

Ks. dr J. Nowak przedstawił zebranim istotę formacji do kapłaństwa w Stowarzyszeniu Apostolstwa Katolickiego (Księży Pallotynów), opartą na prawie Stowarzyszenia SAK, Wytocznych formacji kapłańskiej SAK i tzw. Zasadach formacji polskiej Prowincji SAK. Formacja jest skoncentrowana na Eucharystii, bez której nie da się wytworzyć chrześcijańskiego ducha wspólnoty. Praktykuje się Msze św. tzw. kursowe i grupowe, a każdego Pallotyna obowiązuje jedna godzina adoracji Najświętszego Sakramentu w każdy czwartek i pierwszy piątek miesiąca. Ważne miejsce zajmuje odprawiana wspólnotowo Liturgia Godzin, a w Wielkim Poście nabożeństwo pokutne połączone z sakramentem pokuty „dla prawdziwego życia wspólnotowego”. Wykłady z liturgiki w Seminarium odbywają się według „ratio studiorum”, obejmując także odpowiednie ćwiczenia.

czenia. Alumni są zobowiązani do opracowania odpowiednich tematów; seminarium liturgiczne jest złączone z ATK w Warszawie.

Formację do kapłaństwa w aspekcie liturgicznym w Zgromadzeniu Księży Marianów ukazał ks. dr M. P i s a r z a k. W swej wypowiedzi skupił się głównie na dydaktyce liturgicznej w Seminarium oraz na przedstawieniu praktyk duszpasterskich. Wykładowca liturgiki, choć Seminarium złączone jest z KUL-em, ma prawo do własnego układu i treści wykładów. Rozpoczynają się one w nowicjacie tzw. programem minimum oraz ćwiczeniami zakończonymi przedstawieniem 15 tez na piśmie. W swoim przedłożeniu mówił o programie wykładów liturgiki w cyklu 6 lat: liturgika fundamentalna (rok I), sakramentalia (II), uświęcenie czasu: rok liturgiczny i liturgia godzin (III), Eucharystia i kult eucharystyczny (IV), inicjacja chrześcijańska (V), sakrament małżeństwa i kapłaństwa oraz problematyka maryjna (VI). Ćwiczenia są przewidziane na IV roku, a po sześciu latach obowiązuje rygorozum (synteza w 20 tezach). Alumni są zobowiązani do praktyk duszpasterskich: udział w Sumie w katedrze w każdą niedzielę; V rok wprowadza w liturgię niedzielną; IV rok przygotowuje intencje do liturgii Mszy św. (są dwie kaplice: dla młodszych roczników i dla starszych). Diakoni chodzą z posługą do chorych; są zobowiązani wygłosić trzy homilie w ciągu roku; przewodniczą nabożeństwom pokutnym.

Ks. dr St. M a d e j a poinformował o formacji do kapłaństwa w Zgromadzeniu OO. Redemptorystów, zaznaczając na wstępie, iż opiera się ona na konstytucjach, regule i statutach Zgromadzenia. Miejsce centralne zajmuje Eucharystia i Liturgia Godzin, a także nurt pobożności „paralitur-gicznej” (u św. Ignacego: „vita devota” — umiejętność „trafienia” z modlitwą Kościoła do ludu!). Liturgika na pierwszych dwóch latach jest wykładana w/g metody „oaz” z cotygodniowymi spotkaniami liturgicznymi; w czasie czterech lat teologii liturgika jest wykładana po 2 godz. na III, IV i V roku. W Zgromadzeniu obowiązuje po święceniach roczne przygotowanie do misji.

W dyskusji, którą podjęto w końcowej części sympozjum, wyrażono przekonanie zebranych, iż byłoby bardzo owocne dla Kościoła w Polsce, gdyby w większości naszych seminariów rektorami byli wykładowcy liturgiki! Wystosowano także list do księdza biskupa St. Szymeckiego z apelem o poszerzenie ilości godzin liturgiki w Wyższych Seminariach Duchownych w Polsce. Przewodniczący Sekcji Wykładowców Liturgiki poinformował o możliwości wydrukowania referatów tegorocznego sympozjum, pod warunkiem jednakże otrzymania odpowiedniej pomocy finansowej ze strony MEN. W imieniu wszystkich uczestników złożył podziękowanie wspólnocie Domu Prowincjonalnego Księży Salezjanów w Warszawie. Słowa podziękowania skierował także do prelegentów i wszystkich uczestników. Wspólna modlitwa, a potem uroczysty obiad zakończyły XXIX spotkanie-sympozjum Wykładowców Liturgiki.